

[\[Detta nummers förstasida\]](#) [\[Om HumaNetten\]](#) [\[Institutionen för humaniora\]](#)

Recension av *Landen kring sjöarna. En historia om Kronobergs län i mångtusenårigt perspektiv*. Redaktör Lennart Johansson, Kronobergsboken 1999-2000, I Varend och Sunnerbo 1999:5

Av Jan Samuelson, universitetslektor i historia vid Mitthögskolan

Kronobergs län är en sen företeelse. För nutidens människor med sin begränsade tidshorisont kanske detta är ett märkligt påstående, men i det stora tidsperspektivet är det inte lång tid från det första länets framväxt på 1630-talet fram till nutiden. När det nu ges ut en historia om "Kronobergs län i ett mångtusenårigt perspektiv", som det heter i undertiteln, har man därför valt att kalla boken *Landen kring sjöarna*.

Verket har tillkommit på initiativ av Kronobergs läns humanistiska forskningsråd, och ges ut i hembygdsförbundets regi som årsboken "Kronobergsboken" för åren 1999-2000. Vetenskaplig redaktör för verket är Lennart Johansson, och han skall ha all heder för sitt arbete. Han har lyckats knyta upp ett stort antal kunniga medarbetare med Växjö universitet som centrum. Både i denna krets och i *Landen kring sjöarna* har professor Lars-Olof Larsson haft en nyckelroll.

Resultatet har blivit en omfattande bok på drygt 500 sidor, och detta är en bok som är avsedd att läsas och inte bara att bläddra i. Boken är illustrerad med flera väl valda bilder, men det är texten som dominerar på sidorna. Detta är glädjande i en tid då man annars ofta inte tycks lita på läsförmågan och läsarnas intresse, utan måste ha mer än hälften av sidorna täckta med bilder. Stommen i boken utgörs av en 200-sidig historik över länets historia av professor

Lars-Olof Larsson, och av 50 sidor om förhistorisk tid författade av Martin Hansson, verksam vid Smålands museum. Dessa artiklar har sedan kompletterats med kortare eller något längre fördjupningar av ytterligare 19 författare, varav ej alla omnämns nedan. Med nödvändighet blir presentationen mycket kortfattad, och därför rekommenderar jag alla att gå vidare till boken. Den är mycket läsvärd!

Arkeologen Martin Hansson låter oss följa områdets historia från istiden och framåt. Klokt nog begränsar han sig inte till länet. En sådan avgränsning skulle särskilt för denna tid förefalla konstlad. Efter hand tränger jordbruk och boskapsskötsel in, och vi börjar i spridningen av fornlämningar se en uppdelning av bebodda områden, som motsvarar de folkland vi senare stöter på i det historiska materialet. Dessa möter oss också i runinskrifter från området.

Tack vare att ortnamnen i viss mån kan tidsbestämmas kan de också användas som en indikator på bebyggelsens utbredning vid olika tidpunkter. Staffan Fridell visar i en kort artikel namnskicket i olika bebyggelseskikt, där inte minst den vikingatida och tidigmedeltida bebyggelseexpansionen har kommit att prägla bilden av det typiskt småländska ortnamnet, med ändelser som *-hult*, *-måla*, *-ryd*, *-boda* och *-skruv*.

Den stora del av boken som Lars-Olof Larsson har skrivit vilar på en solid grund av mångåriga forskningar i Smålands och Sveriges historia. Larsson disputerade redan 1964 på en doktorsavhandling om det medeltida Varend och har sedan dess givit ut ett stort antal verk, bl.a. i småländsk historia. Här berörs de olika folkland som av omgivningen benämndes Småland, bebyggelseexpansionen under äldre medeltid och hur denna efter 1350 slog över i en minskning av bebyggelsen. Vi får följa framväxten av en självmedveten lokalbefolkning, som i konfrontation mot en framväxande statsmakt på 1500-talet kulminerade i Dackeupproret. Med stormaktstiden kom länsreformerna och

statsmaktens hand kändes allt tydligare, både ideologiskt i en stark luthersk ortodoxi, och materiellt i ökade skatter, utskrivningar, och så småningom i indelningsverket och det ständiga knektehållet.

Under 1700-talet började en kraftig befolkningstillväxt, särskilt bland de lägre skikten. Larsson betonar vilken betydelse som skogen hade för smålänningen. Här fördes boskapen på bete, och här fick man ved, tjära och kol, avsedda för brukens behov. Trots tidigare järnbruk, pappersbruk och glasbruk hade emellertid Kronobergs län en i förhållande till riket i stort försenad industrialisering, men industrisamhället har också hängt kvar kraftigare i området. En orsak till den sena industrialiseringen menar Josef Rydén vara att Wahlqvists klädesfabrik i Växjö brann ner år 1874 och att tändsticksfabriken brann 1922, båda utan att uppföras på nytt. På flera håll har städerna gått i täten för industrialiseringen men Växjö tog med detta inte någon ledarroll. Detta tycker jag dock är en tunn förklaring. Varför byggdes inte industrierna upp på nytt? Vilka faktorer låg bakom att man tydligen hellre expanderade på andra håll? Båda industrierna existerade dessutom i staden under en längre tid utan att det fick effekter.

En bidragande förklaring till den sena industrialiseringen är säkert, som många författare påtalar, det konservativa klimatet i länet, särskilt i området kring Åsnen. Området var starkt gammalkyrkligt, vilket markeras i en stark aversion mot lekmanpredikanter, konservativa värderingar och skepsis till olika typer av föreningsbildningar. Dessa saker behandlas, förutom av Larsson, huvudsakligen i tre spännande kapitel av Peter Aronsson, Lennart Johansson och Göran Åberg. Peter Aronsson skildrar speciellt det lokala självstyret i socknarna, och framväxten av våra moderna kommuner. 1900-talets kommunalreformer fick stor betydelse för det lokala politiska livet runt om i landet. Kommunerna har blivit större men samtidigt har avståndet till politikerna blivit allt större. Detta har medfört en demokratisk förlust som författaren ser mycket allvarligt på.

Den snabba befolkningstillväxten och de bristande möjligheterna till försörjning på hemmaplan, gjorde att man tidigt började söka sig arbeten på annat håll. Allt sedan Vilhelm Moberg kom med sin utvandrarserie har människors bild av utvandringen präglats av denna tidiga Amerikautvandring. Lars-Olof Larsson visar dock att arbetsvandringarna och flyttningarna till Danmark och Tyskland, liksom den inrikes omflyttningen, har varit av minst lika stor omfattning. Utflyttningarna var så stora att länets befolkning rentav minskade under många år. Ulf Beijbom vidareutvecklar detta tema, men koncentrerar sig i huvudsak på den flyttning som ägde rum till Amerika. Allt detta är mycket intressant, men jag är tveksam till den tendens som finns i kapitlet, och i annan litteratur om emigrationen överhuvudtaget, nämligen den att i så hög grad lyfta fram dem som nådde stor framgång i det nya landet. Curtis Carlson och Ragnar Benson är väl trots allt inte representativa för det stora flertalet utvandrare? Är detta myten om "the American dream" överförd på svensk historieskrivning? Under efterkrigstiden har Sverige alltmer förvandlats till ett invandrarland, och detta har också satt sin prägel på länet, framför allt på industriområdena och i Växjö.

I avsnitten om kulturen får vi en översikt av Stig Tornehed och Ingrid Nettervik. En sådan beskrivning blir lätt till en lista över hur många kända personer som kommer just från detta område, och helt har väl inte författarna lyckats undvika detta. Men trots allt finns det många författare som verkligen har anknytning till området, världsberömdheter som Carl von Linné och Pär Lagerkvist, rikskändisen Vilhelm Moberg, och andra välkända författare som Samuel Ödman, Folke Fridell och Gunnar Adolfsson, för att bara nämna några. Kanske känns avgränsningen till länet extra konstig i detta avsnitt, där Peter Nilsson, från Möcklehult precis norr om länsgränsen, inte har kunnat tas med.

Håkan Nordmarks kapitel behandlar historieskrivning om Småland, de gamla folklanden och mindre områden, däremot inte om länet. Denna behandling beror, enligt Nordmark, helt enkelt på att sådan historieskrivning inte har ägt rum och visar ganska tydligt att länen är ett överhetsprojekt, som har haft stora svårigheter att förankras bland befolkningen. Därmed knyter han an till en fråga som berörs på många håll i boken, tydligast i de

avslutande kapitlet. Etnologen Ingrid Nordström betonar att människor formar sina identiteter i den vardagliga verkligheten. Begreppet *Glasriket* är ett exempel på en region som skapats för att kunna sälja området utåt, och som nu börjar få förankring hos medborgarna själva. Blir man kanske smålänning först när man lämnar landskapet? frågar Nordmark. Han tar därmed upp ett tema som bland annat norsk forskning har berört. Det visar sig där att hembygdsrörelsen på många håll först växte sig stark i emigrantkretsar, som långt från hembygden plötsligt såg det som tidigare varit självklart.

Identiteterna är i ständig förändring, vilket också framgår av Peter Aronssons och Lennart Johanssons avslutande reflexioner. Vilka identiteter kommer det att finnas i framtiden, och vilken roll kommer länet att spela då? Att länsidentiteten är ganska svag är ett tema som genomsyrar stora delar av verket, och att det i stället är Sunnerbo och det gamla folklandet Varend som står för en mer genuin identitet. En snabb miniundersökning av telefonkatalogens rosa sidor bekräftar delvis detta. Flera företag har valt att uppkalla sina företag efter dessa områden, ungefär lika många i varje område, vilket med tanke på den betydligt mindre befolkningen skulle kunna tyda på att Sunnerbobegreppet är mer välförankrat bland invånarna. Men både länet och landskapet har ett stort antal representanter, vilket antyder att även dessa begrepp har fått förankring. Glasriket, däremot, har ännu så länge bara fått en representant - en golfklubb.

Detta leder fram till min avslutande fundering. Vad är i själva verket syftet med att ge ut detta verk? Är det en sista vetenskaplig summering av ett projekt som inte helt ledde till framgång, nämligen att implantera länet som identitet hos medborgarna, eller skall det också ses som ett försök att lyfta fram länet som möjlig identitetsmarkör i en tid av stark förändring?

© [Jan Samuelson](#)